

ІНВЕСТИЦІЇ ТА АГРАРНИЙ РИНОК

УДК 331.522.4:330.142.2

Т.В. Мацибора

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Розглянуто вплив людського капіталу на інвестиційну привабливість на прикладі регіонів України. Досліджено стан та особливості інвестиційного процесу в Україні; встановлено чинники, що визначають регіональні диспропорції у залученні інвестицій; класифіковано регіони України за рівнем людського розвитку; виявлено зв'язок між рівнем людського розвитку регіону та обсягом залучених інвестицій.

Економіка України поки що не спроможна забезпечити ефективну зайнятість, достойний рівень добробуту та відповідний соціальний захист своїм громадянам. Як свідчать економічна теорія та світова практика важливою умовою економічного розвитку та зростання країни є належний рівень інвестування. Інвестиції стимулюють розвиток, технічні й технологічні зміни, забезпечують зайнятість, підвищення рівня доходів і добробуту населення. Так, країни Південно-Східної Азії, у тому числі Китай та Індія, досягли стрімкого економічного росту завдяки активному залученню іноземних інвестицій. Нині вони самі вже є досить великими інвесторами інших країн.

Ще у 30-х роках ХХ століття видатним англійським економістом Дж. М. Кейнсом доведено, що лише одночасно зі збільшенням інвестицій може зростати зайнятість (сукупна та безпосередньо пов'язана з інвестиціями, або первинна зайнятість). При заданій схильності до споживання він встановив точне співвідношення між сукупною зайнятістю і доходом, з одного боку, та масштабами інвестицій – з іншого. Коли відбувається приріст загальної суми інвестицій, то дохід зростає на суму, яка у k (мультиплікатор інвестицій Кейнса) разів перевищує приріст інвестицій. Зростання доходів населення збільшує обсяги споживання, стимулюючи розширення виробництва. Водночас із збільшенням доходів зростають не лише споживчі витрати, але й заощадження, які перетворюються на інвестиції [1]. Кейнс вважав стимулювання інвестиційного процесу одним із ефективних засобів для подолання диспропорційності, попередження економічних криз та досягнення повної зайнятості.

В Україні бізнес-середовище не є достатньо привабливим як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Тому міжнародні рейтинги невисокі, а обсяги залучення інвестицій з розрахунку на одну особу населення залишаються одними з найнижчих серед країн Європи. Крім того, особливістю інвестиційного процесу в Україні є яскраво виражена нерівномірність вкладень по регіонах, зумовлена їхніми суттєвими відмінностями за рівнем економічного розвитку, галузевою структурою, наявним потенціалом, інфраструктурою, ємністю ринку, платоспроможним попитом населення тощо. Коефіцієнт диференціації (відношення максимального значення до мінімального) інвестицій в основний капітал з розрахунку на одну особу населення за період з 2001 по 2011 роки коливався в межах 9,3–5,9. Водночас посилюються регіональні диспропорції у залученні іноземного капіталу – коефіцієнт диференціації прямих іноземних інвестицій на одну особу населення збільшився з 52 у 2001 р. до 144 – у 2011 р. (рис. 1).

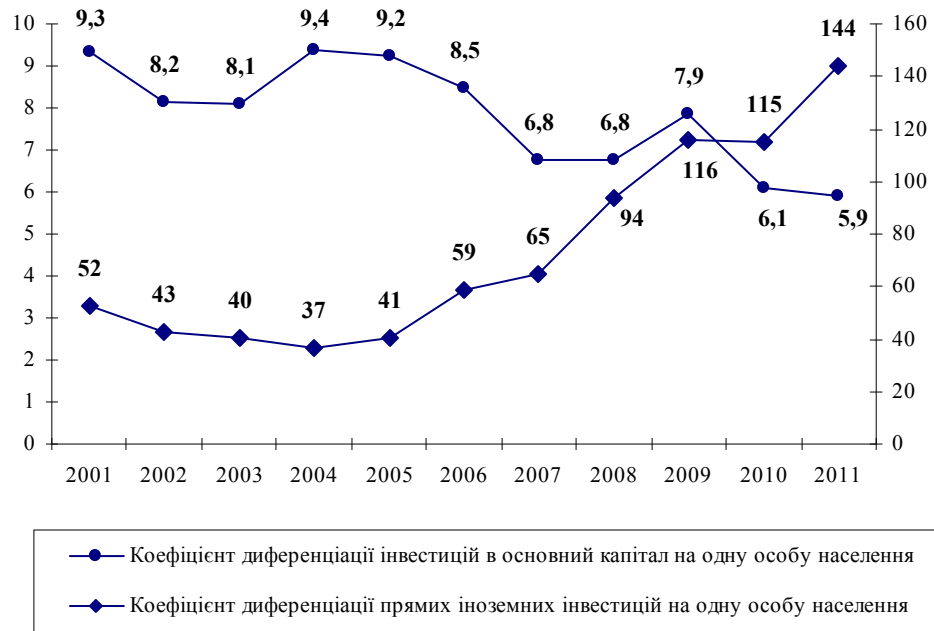

Рис. 1. Регіональні диспропорції у залученні інвестицій в Україні у 2001–2011 рр.

Інвестиційна привабливість регіону передбачає, з одного боку, наявність конкурентних переваг, з іншого, – здатність повною мірою їх реалізувати. Як правило, інвестори надають перевагу урбанізованим регіонам з відносно розвинутою (за українськими мірками) інфраструктурою, наявністю кваліфікованих трудових ресурсів, достатньою пропозицією виробничих ресурсів, офісних приміщень, відносно розвинутою системою юридичної підтримки, що суттєво знижує ризики. Таким мінімальним вимогам в Україні відповідають лише кілька областей та міст-мільйонерів [2, с. 22].

Загалом, інвестиційні ресурси концентруються в декількох регіонах України. Так, у 2011 р. половина залучених в основний капітал інвестицій була спрямована у п'ять регіонів – м. Київ (16,5 %), Донецьку область (10,3 %), Дніпропетровську (8,7 %), АР Крим (7,8 %) та Київську область (7,4 %). З розрахунку на одну особу населення вище середнього по Україні рівня (4594 грн.) досягли також лише п'ять регіонів – м. Київ (12464 грн.), Київська область (9012 грн.), Полтавська (6928 грн.), Дніпропетровська (5449 грн.) та Донецька область (4902 грн.).

Структура розподілу іноземних інвестицій за регіонами ще більш чітко відображає регіональні диспропорції. Лідером є м. Київ, де зосереджена половина акціонерного капіталу іноземних інвесторів. Сміність ринку, якість фізичної, бізнесової та фінансової інфраструктури, вищий рівень освіти та кваліфікації робочої сили забезпечують інвестиційну привабливість столиці. Частка інших регіонів набагато менше. Так, у Дніпропетровську область залучено 16,2 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій, Харківську відповідно – 5,6 %, Донецьку – 5,1 %, Київську – 3,5 %. З розрахунку на одну особу населення середній рівень (980,6 дол. США) перевищили лише три регіони – м. Київ (7936 дол. США) та Дніпропетровська (2242 дол. США) і Харківська (989 дол. США) області (рис. 2).

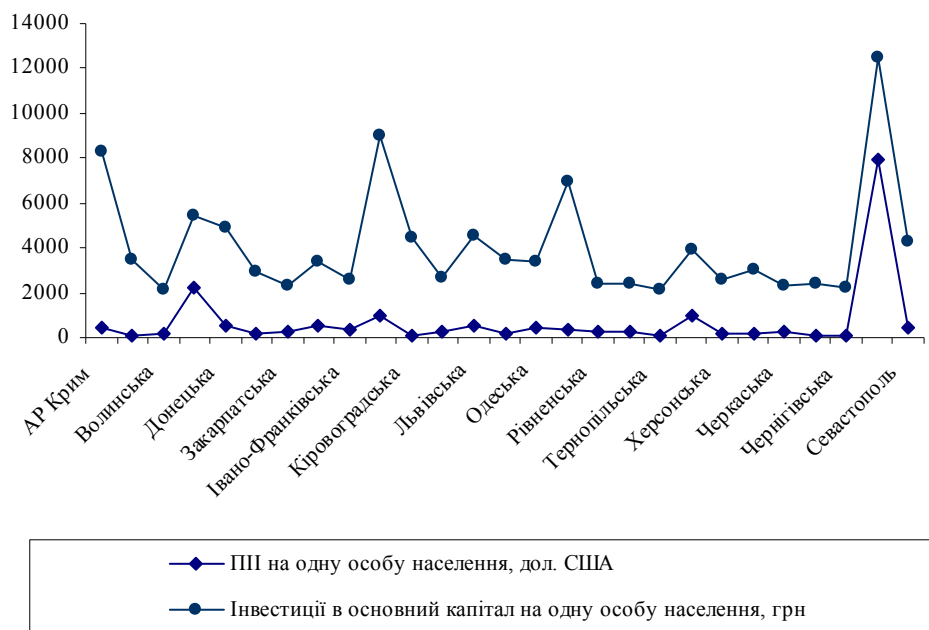

Рис. 2. Обсяги інвестицій у регіони України в 2011 р.

Важливим елементом інвестиційної привабливості країни та її регіонів є людський капітал, особливо в умовах побудови інноваційної моделі економіки. Людина, з одного боку, сама по собі є суттєвою складовою етичних цінностей світу; образ її мислення і відчуттів реалізується як складова добробуту. З іншого боку, людина, яка здатна виконувати складні виробничі операції, аналізувати непрості докази або яка удосконалюється в якихось сферах виробничої діяльності, являє собою добре налагоджене знаряддя виробництва благ, користування якими приносить добробут [3, с.76]. Так, у розвинутих країнах 85–90 % приросту ВВП забезпечується за рахунок виробництва та експорту наукоємної продукції, що без наявності розвинутого наукового потенціалу, який є складовою людського капіталу країни, неможливо. Частка України на ринку високотехнологічної продукції становить приблизно 0,05–0,1 %.

Щоб з'ясувати зв'язок між регіональним розподілом інвестицій та рівнем розвитку людського потенціалу території, або її людським капіталом, побудуємо матрицю за двома параметрами – індексом людського розвитку (вертикальна вісь) та коефіцієнтом варіації індексу людського розвитку (горизонтальна вісь). Коефіцієнт варіації дозволить визначити рівень волатильності індексу людського розвитку. Поєднання оцінок цих двох компонентів матриці дозволяє класифікувати регіони за рівнем людського розвитку, виділивши серед них три групи – розвинуті, середньорозвинуті та слаборозвинуті (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця „Людський капітал (індекс людського розвитку – волатильність індексу людського розвитку) – рівень людського розвитку регіонів України”

Індекс людського розвитку (в середньому за 2000–2011 рр.)	Рівень волатильності індексу людського розвитку у 2000–2011 рр.		
	Низький ($V < 3,2\%$)	Середній ($3,2\% < V < 4,8\%$)	Високий ($V > 4,8\%$)
Високий	Розвинуті м. Київ (0,693*) м. Севастополь (0,580) Харківська (0,556)	Розвинуті	Середньорозвинуті

Індекс людського розвитку (в середньому за 2000–2011 рр.)	Рівень волатильності індексу людського розвитку у 2000–2011 рр.		
	Низький ($V < 3,2\%$)	Середній ($3,2\% < V < 4,8\%$)	Високий ($V > 4,8\%$)
Середній	Середньорозвинуті Дніпропетровська (0,484) Івано-Франківська (0,489) Хмельницька (0,518)	Середньорозвинуті Волинська (0,487) Закарпатська (0,517) Запорізька (0,486) Київська (0,521) Львівська (0,512) Полтавська (0,535) Рівненська (0,501) Тернопільська (0,498) Черкаська (0,504) Чернівецька (0,489)	Середньорозвинуті АР Крим (0,522)
Низький	Слаборозвинуті Луганська (0,416) Миколаївська (0,475) Одеська (0,472) Сумська (0,462) Херсонська (0,470)	Слаборозвинуті Житомирська (0,467) Донецька (0,412)	Слаборозвинуті Вінницька (0,475) Кіровоградська (0,454) Чернігівська (0,479)

* Середній рівень індексу людського розвитку за 2000–2011 рр.

Як виявилось, високий рівень людського розвитку є однією з найважливіших умов формування сприятливого інвестиційного клімату. Розвинуті регіони більш привабливі для інвесторів. Чим вище рівень людського розвитку регіону, тим більші інвестиційні ресурси він акумулює. Так, у 2011 р. інвестиції в основний капітал з розрахунку на одну особу населення у регіонах з високим рівнем людського розвитку склали 7875 грн. Водночас регіони, які мають низький рівень людського розвитку, відповідно залучили лише 3532 грн. У залученні іноземних інвестицій диспропорції ще більші. У розвинутих регіонах прямі іноземні інвестиції з розрахунку на одну особу населення становили 4611 дол. США, а у регіонах з низьким рівнем людського розвитку відповідно всього 340 дол. США (рис. 3).

Побудова в Україні інноваційної моделі розвитку економіки потребує значних вкладень передусім у високотехнологічні галузі виробництва, що потребує масштабних інвестицій не лише у виробничий сектор, але й у людський капітал, оскільки за такої моделі попит на кваліфікованих працівників різко зростає. Крім того, зараз в Україні лише три регіони досягли високого рівня людського розвитку (за українськими мірками) – міста Київ та Севастополь та Харківська область. Водночас, у десяти регіонах він низький.

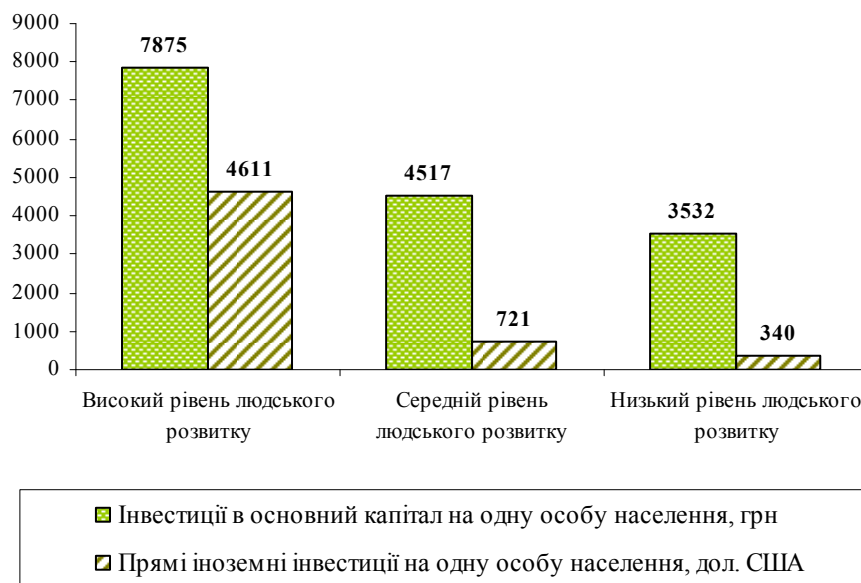

Рис. 3. Розподіл інвестицій залежно від рівня людського розвитку регіонів України в 2011 р.

Нині діюча в Україні модель економіки базується переважно на низькотехнологічних укладах. Понад 2/3 загального обсягу виробництва промислової продукції припадає на продукцію проміжного споживання (сировину, матеріали, енергетичні ресурси). Така економічна модель спроможна лише підтримувати відтворення низького рівня конкурентоспроможності, але ніяк не забезпечити економічне зростання країни та підвищення добробуту її громадян. За цих умов вітчизняна продукція на зовнішньому ринку може бути конкурентоспроможною винятково за рахунок дешевої робочої сили.

Низький попит на інновації впливає на характер інвестиційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, відбивається на її економічному та соціальному розвитку. Водночас, світ рухається у напрямку розвитку інноваційної економіки, широкого застосування високих наукоємних конкурентоспроможних технологій. Основний ресурс, необхідний для виходу на інноваційний шлях розвитку, – людина розвинута, здатна бути не тільки носієм інновацій, але й продукувати їх. Лише за таких умов Україна матиме перспективи увійти до числа економічно розвинених країн.

SUMMARY

The author focuses on the impact of human capital on the investment attractiveness on the example of the regions of Ukraine. The author also investigates the condition and features of the investment process in Ukraine; identifies the factors that determine regional disproportions in attracting investments; classifies regions of Ukraine by the level of human development; finds out the relationship between the level of human development in the region and the volume of attracted investments.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socioline.ru/files/5/316/keyns.pdf>.
2. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми (Робочі матеріали до Круглого столу 28 травня 2008 р.) Київ, травень 2008 р. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/additional/analytical_report_NSD99_ukr.pdf.
3. Пигу А. Экономическая теория благосостояния, т. I. Пер. с англ. – М.: „Прогресс”, 1985 – 30 с. („Экономическая мысль Запада”).

Надійшла до редколегії 5 травня 2013 р.